

streven naar het minister-, later premierschap, werd opzijgezet, of was vanaf dat moment een vijand. Met de katholieke leider Ruijs de Beerenbrouck had hij het niet al te zwaar. CHU-voorman De Geer liet zich minder makkelijk naar de achtergrond schuiven en versperde Colijn bij twee gelegenheden (de tweede, in 1939, valt buiten het bestek van dit boek) de weg naar het voorzitterschap van de ministerraad. Beide keren was dit tegen een heel zeer been. In de beschrijving die Langeveld geeft van de relatie tussen beide politici had De Geer echter evenveel aan Colijn te verwijten.

De Geer had het ministerschap van financiën in het tweede kabinet-Ruijs opgegeven vanwege de Vlootwet. Colijn nam dit toen van hem over, hoewel hij het in wezen niet minder oneens was met de Vlootwet dan De Geer. De anti-revolutionair probeerde vervolgens de Vlootwetcrisis van 1923 aan te grijpen om zelf premier te worden — Langeveld spreekt in verband met dit optreden van 'zelfoverschatting'. Het eind van het lied was dat het kabinet bleef zitten. In 1925 werd Colijn dan eindelijk premier, maar zijn kabinet struikelde al heel snel over het Nederlandse gezantschap bij het Vaticaan, meer door toedoen van de vrijzinnig-democraten (Marchant) dan van de CHU, die al bij de formatie had aangekondigd tegen het gezantschap te zullen moeten stemmen. Nadat De Geer uiteindelijk weer een ministersploeg had gevormd onder zijn leiding, bleek Colijn dit niet te kunnen verkroppen. Volgens Langeveld toonde hij zich (opnieuw) 'een slecht verliezer'.

In deze per saldo fraaie en objectieve studie ontbreekt de financieel-economische politiek niet. Colijn was een zakenman; een doortastend directeur van de Bataafsche Petroleum Maatschappij, graag bereid en van de geëigende karaktertrekken voorzien om bij zijn politieke connecties te lobbyen voor de belangen van moederbedrijf Koninklijke/Shell. Als minister en premier hield hij steeds de vinger aan de pols van het sociaal-economisch beleid in algemene zin. Nooit aarzelde hij verantwoordelijkheid te nemen voor politiek omstreden maatregelen die hij nodig oordeelde. Wat Langeveld toevoegt aan allerlei publicaties van de laatste decennia, waarin het sociaal-economisch beleid van Colijn langzamerhand groeiende waardering kreeg, is rijk aan feiten, maar voegt aan de oordeelsvorming weinig toe. Colijn verdient het niet tot zondebok te worden gemaakt voor soms radeloos tastend regeringsbeleid. Hij was op zijn manier een 'groot man', met tal van opmerkelijke kwaliteiten. De auteur van deze biografie is er merkbaar op uit zijn protagonist in zijn waarde te laten en zich aan alle vormen van 'debunking' te onttrekken. Langeveld diept al doende interessante geschiedenissen over de Brits-Nederlandse betrekkingen aan het einde van de Eerste Wereldoorlog uit het historische materiaal op (ook in verband met Troelstra's 'staatsgreep') en geeft een boeiend sfeerbeeld van Nederland in de eerste dertig jaar van de vorige eeuw.

De Vrije Universiteit verdient een compliment voor dit staaltje van geslaagde, onverzuilde geschiedschrijving binnen haar muren. Het is te hopen dat zij zich ook verantwoordelijk voelt voor de facilitering van het onderzoek dat moet leiden tot de verschijning van deel II.

Doeko Bosscher

H. Defoort, *Mijnheer Slunse. Het socialisme van August Debunne 1872-1963* (Antwerpen: Houtekiet, Baam: Bosch en Keuning, Gent: AMSAB, 1998, 222 blz., f39,90, ISBN 90 5240 434 8).

Het boek is de bewerking van een licentiaatsverhandeling (doctoraalscriptie). Het bevat een voorwoord, zeven hoofdstukken, noten verwijzend naar de vindplaatsen van citaten in de tekst, een lijst van bronnen en een van afkortingen. Het behandelt chronologisch de jaren 1872 tot 1963, geboorte- en sterfjaar van Debunne (Menen, B.).

A. Debunne is de oudste van vijftien kinderen. Vader is bleker, analfabeet en grensarbeider te Halluin (Fr.); moeder werkt in de huisnijverheid. Debunne geniet volledig lager onderwijs, wordt leerling-stoelenmaker, is net vijftien wanneer hij deelneemt aan een staking, moet als twintigjarige driejaar in militaire dienst (1892-1895), wordt één van de leiders van een belangrijke staking (1895-1896) en oprichter (1896) van de lokale organisatie voor jong-volwassen mannen van de B(elgische) W(erklieden) P(artij), waar hij in het bijzonder wordt belast met politieke vorming, waaronder anti-militarisme. Hij wordt redenaar bij uitstek op propagandameetings van de BWP-Menen, hoofdredacteur van een BWP-weekblad dat in 1901 na een onderbreking van enkele jaren opnieuw regelmatig verschijnt en ontwikkelt zich tot 'propagandaleider' van de BWP in het arrondissement. Hij is dan bijna dertig, en heeft in ongeveer vijf jaar een sleutelpositie bereikt in de lokale BWP-organisatie.

Weer vijfjaar later, in 1906, wordt hij verkozen tot volksvertegenwoordiger, en vervolgens permanent opnieuw gekozen tot 1949, wanneer hij op 76-jarig leeftijd afziet van kandidaatstelling. Van 1921 tot 1938 is hij ook burgemeester van zijn geboortestad Menen. Hij blijft betrokken bij veel onderdelen van de lokale BWP-organisaties, vaak als voorzitter.

Over zijn privé-leven is niet veel bekend. Hij treedt in 1896 in het huwelijk met Sidonie van Damme, weduwe, moeder van twee zoons en in verwachting van een kind van Debunne, haar vijftien jaar jongere echtgenoot. Sidonie sterft in 1935. Ofschoon burgemeesters in hun gemeente dienen te wonen, woont Debunne dan al lang te Brussel met zijn vriendin Bertha Debeuf, moeder van zijn zoon Oscar. Oscar Debeuf wordt na het overlijden van Sidonie en het huwelijk van zijn ouders Oscar Debunne, meester in de rechten en na de Tweede Wereldoorlog opvolger van zijn vader in de Belgische socialistische partij, opvolger van de BWP.

De auteur lost het probleem veroorzaakt door gebrek aan gegevens op, door te stellen dat 'de mens in belangrijke mate is wat hij doet'(7). Bijgevolg krijgt de lezer te maken met een aantal onderwerpen zoals de uitbouw van de beweging te Menen en omstreken, stakingen en verkiezingen in soorten: voor het parlement, voor de gemeenteraad. Gebeurtenissen en omstandigheden worden verbonden met de persoon Debunne, stilzwijgend dan wel vanzelfsprekend, afhankelijk van de behandelde periode. Zo weken de eerste twee hoofdstukken de verwachting, dat het verhaal gaat over de man en zijn wapenfeiten. Waarschijnlijk bij gebrek aan wapenfeiten wordt die verwachting niet ingelost. Mijns inziens ligt hier een probleem. Het verhaal wil, dat de jonge Debunne er actief naar streeft om een (socialistische) arbeidersbeweging van de grond te krijgen te Menen en omstreken. Volgens de auteur gebeurt zulks eerder om geldelijk gewin voorde beweging (45-46: onkosten, prestatievergoeding; de coöperatieve broodbakkerij is er niet om brood goedkoop aan te bieden, maar om geld te verstrekken aan de organisatie) en een machtspositie voor Debunne te verwerven. Misschien kwam Debunne tot zo'n positie omdat hij passief en getrouw deed wat Anseele sr, opperhoofd van de BWP te Gent, hem opdroeg.

Dat kan verklaren waarom er niet veel te melden valt over Debunne als volksvertegenwoordiger en zelfs als burgemeester: hij verpersoonlijkte beide functies, gedurende zeventien jaar tegelijkertijd (1921-1938), en dat was blijkbaar voldoende om voortdurend opnieuw verkozen te worden. Ook zou zo verklaard kunnen worden, waarom er over 'het socialisme van Debunne' zo weinig te zeggen valt: 'Dat de werklieden moeten verzekerd zijn tegen ziekte, werkloosheid, invaliditeit en ouderdom' (1910,8). Misschien had het werk erbij gewonnen, indien het was gepresenteerd als verslag van een onderzoek naar vestiging en ontwikkeling van een arbeidersbeweging in Zuidwest-Vlaanderen, met bijzondere aandacht voor de rol van Debunne, voorzover daarvan sprake.

Het had de auteur kunnen helpen bij het bereiken van één van zijn doelstellingen, de ontmaskering van de mythe rondom de persoon Debunne, door vast te stellen dat er vanaf een bepaald moment uitsluitend sprake kon zijn van een mythe Debunne. Die had geanalyseerd kunnen

worden, niet vanuit het standpunt van een actieve Debonne die steun zoekt te Gent, maar van een Debonne die trouw uitvoert wat hem opgedragen wordt. De auteur wijst er terecht op, dat Debonne slechts twee punten op zijn repertoire van argumenten heeft: zijn armoedige kinderen jeugdijaren, en zijn driejarige militaire dienst. Beide hadden waarschijnlijk het voordeel, dat ze lange tijd herkenbaar waren voor Debunnes electoraat: het kon er zich mee identificeren. Belangrijker: het kon zich per procuratie identificeren met Debonne, die de ellende achter zich gelaten had door zijn niet-aflatende strijd voor zijn lotgenoten. Dat verklaart het langdurige electorale succes van Debonne, dat naadloos overgedragen wordt op zoon Oscar. Het is echter niet de taak van een recensent om mogelijke conclusies van een boek te formuleren.

Daisy E. Devreese

D. Nas, *Het Twentse model. Honderdjaar eendracht. Honderdtien jaar vooruit. Honderdvijfentwintig jaar vakbeweging in Enschede* ([Amsterdam]: Nationaal vakbondsmuseum, [S. L.]: FNV bondgenoten, [Amsterdam: Stichting beheer IISG], 1998, 187 blz., f29,75, ISBN 90 6861 165 8).

Dik Nas, bestuurder in dienst van FNV bondgenoten, schreef in opdracht van het Nationaal vakbondsmuseum een boek over het ontstaan en de ontwikkeling van de industriële vakbeweging in Enschede. Je zou het een boek ter ere van een 100- (zelfs een 107-), een 110- en een 125-jarig jubileum kunnen noemen, omdat er vier voorlopers met verschillende stichtingsdata in Enschede zijn aan te wijzen van de afdeling van FNV bondgenoten. Zelf ontstond FNV bondgenoten in 1998 te Amsterdam uit een fusie van FNV dienstenbond, industriebond FNV, vervoersbond FNV en voedingsbond FNV. 'We kunnen rustig stellen dat de geschiedenis van bonden een aaneenschakeling is van fusies', schrijft Nas (171). Of dat altijd leesbare geschiedschrijving oplevert, is nog maar de vraag, maar dit boek lijkt voor een deel deze stelling te bevestigen. Gelukkig wordt er behalve aan fusies, ontstaansgeschiedenis en vakbondswerk ook veel aandacht besteed aan *petite histoire*, arbeidsomstandigheden en tijdsbeeld. Ook zijn er hoofdlijnen aangebracht in deze min of meer chronologische geschiedenis, en de titel biedt enig houvast. Wat is het Twentse model?

Plaatselijke geschiedschrijving van de vakbeweging is tot nu toe schaars gebleven, al worden bij het overschrijden van de honderd jaar van het fenomeen wel steeds meer initiatieven daartoe genomen. Iedere stad en streek heeft natuurlijk een eigen verhaal, dat verband houdt met de typische sociaal-economische omstandigheden. Enschede lag eind negentiende eeuw nogal geïsoleerd. De textielindustrie, met firmanten als Van Heek en katoenspinnerijen als de Grootte Stoom, domineerde het economische leven volkomen. Zij was ontstaan uit een feodaal gestructureerde plattelandseconomie en iets daarvan zette zich nog lang voort in de arbeidsverhoudingen. De fabrikanten traden ongewoon hard op tegen de stakingen die de vroege vakbonden, De Eendracht, Vooruit en Unitas organiseerden of steunden. Men vond een voor de omstandigheden heel geschikt strijdmiddel: de uitsluiting, door de arbeiders ook wel het 'hongerwapen' genoemd. 'Uitsluiting' betekende dat de hele fabriek of zelfs alle textiefabrieken in de omgeving dichtgingen. Dat kon de stakingskas natuurlijk niet aan. Door de monopoliepositie die de textiel-fabrikanten als werkverschaffers innamen, kon dit middel in Twente telkens weer (tot aan de Tweede Wereldoorlog toe) de stakingen beëindigen. Het is, watje kunt noemen, het negatieve aspect van het Twentse model. Na de Tweede Wereldoorlog ontstond er meer concurrentie in werkgelegenheid en leken de kaarten dus beter geschud, zij het dat de textielindustrie toen al gauw een kwijnende bedrijfstak werd.